

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE DİN ÖĞRETİMİ VE TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Bu tebliğde, önce Avrupa ülkelerindeki din eğitimi uygulamaları hakkında bilgi verilecek ve ardından da Türkiye’deki din eğitimi uygulaması ile karşılaştırılacaktır.

Problem

Çeşitli ülkelerdeki din eğitimi uygulamalarının bilinmesi ve Türkiye ile karşılaştırılması, karşılaştırmalı eğitim bilimi ve Türkiye’deki din eğitimi tartışmaları açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de din eğitimi sorunu, yaygın olarak tartışılmakta ve sürekli güncelliğini korumaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, bu tartışmalar daha uzun süre devam edecektir. Türkiye’nin Avrupa Birliğine aday olması, tartışmalara ayrı bir boyut daha kazandırmaktadır.

Avrupa Birliğine girme süreci içerisinde olan Türkiye’de birliğe tam üyelikle birlikte birçok şeyin değişmesi kaçınılmazdır. Bu çerçevede Avrupa Birliği üyeliği ile eğitimimizde özellikle de din eğitimi uygulamalarında nasıl değişiklikler olacaktır? Avrupa Birliği, din eğitimi konusunda Türkiye’den bazı değişiklikler isteyecek midir? Bu vb. sorular zaman zaman sorulmakta ve çoğu zaman Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar bilinmeden, herkes kendi kafasında oluşturduğu Avrupa çerçevesinde değişiklikler beklemektedir. Bu konuda kimi çevreler, Avrupa ülkeleri okullarında zorunlu din dersi yoktur derken kimileri de, Avrupa Birliğine girerek dinî özgürlüklerimizin artacağını söylemektedir. Bu konuda cevaplandırılması gereken iki soru da şudur:

1. Avrupa Birliği bizim din eğitimimizi ne kadar değiştirecek?
2. Din eğitimi uygulamalarında Avrupa ülkelerinin hepsinde durum aynı mıdır?

Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da tartışmaların çoğu zaman bilimsellikten uzak olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle konunun bilimsel çerçevede ele alınmasında yarar vardır. Bunun için Avrupa ülkelerinde din eğitimi uygulamalarını bilmemiz ve bu tecrübelerden yararlanılarak kendi sistemimizi değerlendirmemiz gerekmektedir.

Bu tebliğde, önce genel olarak din öğretimindeki yaklaşımlar açıklanacak, Avrupa ülkelerindeki din eğitimi uygulamaları kısaca özetlenecek ve son olarak Türkiye’deki uygulamalar ile karşılaştırılması yapılacaktır.

Din Öğretiminde Yaklaşımlar/Modeller

Din eğitimi ile ilgili dünyada yaygın olarak uygulanan iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, mezhebe dayalı ve mezhepler üstü din eğitimi yaklaşımlarıdır.

“Mezhebe dayalı” olarak Türkçeleştirilen yaklaşımın, İngilizcesi, “confessional approach”, Fransızcası, “confessionelle” dir. Bu yaklaşımın karşıtı mezhepler üstü diye tercüme edilen yaklaşım “non confessional” ve “non confessionelle” kelimelerinin tercümesidir.

¹ Bu yazı, 2-3 Mart 2005 tarihlerinde Yarınlar İçin Düşünce Platformu tarafından Ankara’da yapılan “Türk Milli Eğitim sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi” konulu sempozyumda tebliğ olarak sunulmuştur.

² www.mehmetzekiaydin.com Email:mzekiaydin@mynet.com

Confessional ya da confessionelle kelimelerinin kökü olan “confession” kelimesi sözlükte; itiraf, günah çıkarma, din kabulü, mezhep anlamlarına gelmektedir.

Mezhebe dayalı din dersi denilirken, sadece bir dinin içindeki mezhep kastedilmeyip, aynı zamanda ayrı bir din de kastedilebilmektedir. Bunun sebebi, Batı dillerindeki religion kelimesinin Türkçe’deki hem din hem de mezhep kelimelerini karşılamaıdır.

Mezhebe/dine dayalı öğretim yaklaşımında, dersin konularını belli bir din oluşturmakta ve söz konusu dinin sevdirmesi, benimsetilmesi amacı taşınmaktadır. Zaten bu din dersinin adı da ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Örneğin, Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslâm din dersi denildiği zaman bu derslerin belli bir mezhebe ya da dine dayalı olarak işlendiğini anlıyoruz. Böyle bir din dersinde başka dinler öğretilse bile o dinin bakış açısıyla öğretilir. Buradaki temel düşünce, öğrencinin ya da velisinin belli bir din dersini seçmesi ve öğrenmek istemesidir.

Mezhebe dayalı din dersinin programları, ya ilgili dinin temsilcileri tarafından yapılır ya da onaylanır. Örneğin, Belçika ve Avusturya’da din derslerinin programları, ilgili dinin temsilcileri tarafından yapılır. Bu çerçevede, Katolik din dersinin programı Katolik Kilisesi tarafından, Protestan din dersinin programı Protestan Kilisesi tarafından yapılır. Aynı şekilde resmî dinler arasında yer aldığı için Avusturya’da İslâm din derslerinin programlarını “Avusturya Diyanet Teşkilatı”³ yapmaktadır. Belçika’da ise İslâm’ı temsil eden kurum, İslâm din dersinin programını hazırlama çalışmalarını yürütmektedir. Almanya’da Katolik ve Protestan din derslerinin programları, ilgili dinin onayı ve devletin pedagojik denetimi ile yapılmaktadır. Aynı şekilde bu tür din dersi öğretmenleri ile ilgili son kararı ilgili dinin temsilcisi kurum verir.

Mezhepler üstü ya da mezhebe dayalı olmayan din öğretimi yaklaşımında ise, derslerde herhangi bir din esas alınmamakta yani, o dini benimsetmek, sevdirmek amacı taşınmamaktadır. Bu yaklaşımla yapılan din derslerinin programlarını genelde devlet yapmaktadır. Ancak bu çeşit din dersleri, çoğunlukla ilgili ülke ya da bölgenin çoğunluğunun mensup olduğu dine göre, o dinin öğretiminin ağırlıklı öğretildiği bir ders olarak uygulanmaktadır. Bu tür eğitime Yunanistan ve Danimarka’daki din dersleri örnek verilebilir. Yunanistan’da din dersleri mezhepler üstüdür ancak Hristiyan Ortodoks mezhebi ağırlıklı olarak okutulmaktadır.⁴ Danimarka’da ilköğretim okullarındaki din dersinin adı, Hristiyanlıktır.

Din öğretimi ile ilgili mezhebe dayalı ve mezhepler üstü yaklaşımların dışında özellikle Avrupa ülkelerinde bazı yeni arayışlar da bulunmaktadır. İngiltere, Almanya, Norveç’te geliştirilmeye çalışılan yeni yaklaşımlara “mezhepler üstü model”, “mezheplere bağlı olmayan model”, “birleştirici model”, “çoğulcu model”, “fenomenolojik yaklaşım” vb. denilmektedir.⁵ Ancak bu yaklaşımlar, resmî bir statüye kavuşmamış fakat üzerinde çalışmaların sürdürüldüğü yaklaşımlardır.

Devlet okullarında, din öğretimindeki yaklaşımlara göre Avrupa ülkelerinde şu üç model uygulanmaktadır.

³ Avusturya’daki İslâm din dersleri ile ilgili bak: Mustafa Tavukçuoğlu, “Avusturya İslâm Diyanet Teşkilatı Din Dersi Öğretmenleri ve Din Görevlileri”, **Diyanet İlmî Dergi**, c.30, s.1, Ankara, 1994,s.65-86.

⁴ S. Hayri Bolay ve Mümtaz’er Türköne, **Din Eğitimi Raporu**, Ankara, 1995, s.51.

⁵ Bu yaklaşımlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bak: Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, A.Ü. İ.F. Yay., Ankara, 1988, s.74-79; Harry Noormann, “Almanya’da Hristiyan Din Dersinin Hukuksal Çerçeve Koşulları ve İslâm Din Dersi İçin Olası Modeller”, **Türkiye ve Almanya’da İslâm Din Dersi Tartışmaları**, C.Ü. İlahiyat Fakültesi ve Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2000,s.24-30.

a. Mezhebe/dine dayalı din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Portekiz. Bu ülkelerden, Portekiz hariç hepsinde, öğrenci ya din dersini ya da alternatif bir dersi almak zorundadır.

b. Mezhepler üstü din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Danimarka, İngiltere, İsveç, Norveç, Yunanistan. Bu ülkelerden İngiltere’de, veli isterse öğrenci derse girmeyebilir. Diğerlerinde, farklı din mensubu olanlar dışında tüm öğrenciler din dersine katılmak zorundadır. Din dersinin alternatifi yoktur.

c. Devlet okullarında din dersine yer vermeyip, tarih vb. derslerde din kültürü veren ülke Fransa’dır. Ancak Fransa’nın Alsace ve Moselle bölgesinde devlet okullarında din dersleri vardır.

Din Öğretiminde Yaklaşımlar / Modeller

	MEZHEBE DAYALI	MEZHEPLER ÜSTÜ
ADI	Din Dersi	Bilgisi,Kültürü
HEDEFİ	Benimsetmek, Sevdirmek	Bilgi Vermek
İÇERİĞİ	Dinî Metinler, İlmihâl	Dinî Bilgi, Kültür
PROGRAM HAZIRLAMA	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ÖĞRETMEN BELİRLEME	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ALTERNATİFİ	Ahlâk (Moral, Etik), Felsefe, Din Kültürü vb.	YOK

Avrupa ülkelerinde devlet okullarında din dersinin durumu

DİN DERSİ VEYA ALTERNATİFİ DERS ZORUNLU	SEÇMELİ	ZORUNLU	DERS YOK
Almanya	İtalya	Danimarka	Fransa
Avusturya	Portekiz	İngiltere	
Belçika		İsveç	
Finlandiya		Norveç	

Hollanda		Yunanistan	
İspanya			
İrlanda			
Fransa'nın Alsace ve Mosele Bölgeleri			

Avrupa Ülkelerinde Din Eğitimi Uygulamaları

Avrupa Birliği, temel yasalarında din ve Kiliseler yer almamıştır. Kilise ve devlet arasındaki ilişkiler ve din eğitim ve öğretimi ile ilgili uygulamalar, üye ülkelerin kendi yasa ve mevzuatlarına göre yapılmaktadır.⁶ Burada, Avrupa ülkelerinden din öğretimi açısından özellik arz eden uygulamalar verilecektir.

Almanya:

Almanya'da okullardaki din eğitimi ile ilgili uygulamaların temeli 1949 tarihli Anayasanın 7. maddesine dayanmaktadır. Bu hüküm genel çerçeveyi belirlemektedir. Uygulamaların ayrıntıları eyaletlere göre farklılıklar gösterebilmektedir.⁷ Ancak Berlin eyaletinde din dersi devletin değil dinî cemaatlerin kendi sorumlulukları altında verilmektedir. Bremen eyaletinde ise bir nevi İncil tarihi bağlamında genel bir Hristiyanlık din dersi verilmektedir.⁸

Anayasa'ya göre, din dersi, kamu okullarında okutulan düzenli derslerden biridir ve sınıf geçmeye etkisi vardır. Devlet ilgili personel vb. giderleri karşılamak durumundadır. Öğrenci velileri ve öğrenciler din dersine katılıp katılmama konusunda serbesttir. Hiçbir öğretmen, kendi isteği dışında din dersi vermeye zorlanamaz.⁹

Devletin denetim hakkı çiğnenmeksizin din dersi, cemaatlerin ilkeleriyle uyum içinde verilir. İşin püf noktası bu hükümdedir. Cemaatler, devlet ile uyum içinde bu dersin hedefleri ve içerikleri hakkında karar verirler. Devletin yetkisi ve cemaatlerin ortak sorumluluğunun birleşiminden çıkan sonuca göre, din dersi verecek öğretmenler devletin belirlediği öğretmenlik formasyonunu almalarının yanında, ilgili Kilisenin de onayını almak zorundadır. Bunun anlamı, din dersi öğretmenin dersi verirken ilgili cemaat ile uyum içinde olması gereğidir.¹⁰ Son yıllara kadar din dersi deyince Katolik ve Protestan din dersleri anlaşılıyordu. Son yıllarda ise bu din veya mezheplerin yanında İslâm din dersinin okullarda nasıl yer alacağı tartışmaları başlamıştır.

⁶ Noel Treanor, "Kiliseler İle AB Arası İlişkiler", **Uluslararası Avrupa Birliği Şurası Tebliğ ve Müzakereler (3-7 Mayıs 2000)**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2000, s.98; Ünal Abalı, **AB Sürecinde İslâm Din Derslerinin Pedagojik Boyutu**, **III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereler (20-24 Eylül 2004)**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2005.

⁷ Berlin ve Bremen eyaletleri için Anayasa'nın bu maddesi geçerli değildir. Çünkü 1949'da bu eyaletlerde başka bir eyalet hukuku geçerliydi. Gudrun Sraga, "Almanya'da İslâm din dersleri konusundaki tartışmalar", **Türkiye ve Almanya'da İslâm Din Dersi Tartışmaları**, C.Ü. İlahiyat Fakültesi ve Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2000, s.42.

⁸ Noormann, agm., s.17.

⁹ Noormann, agm., s.14-16.

¹⁰ Noormann, agm., s.16.

Din dersleri mezhebe dayalı olarak yapılmaktadır. Din dersine katılmayan öğrenciler için eyaletlerin çoğunda başka bir ders konulmuştur. Bu dersin adı konusunda bir birlik yoktur. Birçok eyaletlerde bu dersin adı “Ahlâk / Etik” olarak geçmektedir. Bazı eyaletlerde ise, bu derse, “Değerler ve Normlar”, “Pratik Felsefe”, “Çocukları İçin Felsefe”, “Ahlâk-Din Bilgisi”, “Hayatı Biçimlendirme” adı verilmektedir. Eyaletlerin çoğuna göre ahlâk dersi, din dersini seçmeyen öğrencilerin okuması zorunlu dersler arasında yer alırken bazılarında tüm öğrenciler için zorunlu bir derstir.¹¹

Almanya’da anaokullarının büyük bir bölümü Kiliselere aittir. Devlete bağlı anaokullarında da dinî motifler sürekli kullanılmaktadır. Üniversite seviyesinde din öğretimi devlet üniversiteleri içinde bulunan Katolik ve Protestan bölümleri şeklinde ilâhiyat fakültelerinde yapılmaktadır. Bunun yanında Kiliselere bağlı yüksekokullar ve akademi adı verilen halka yönelik okullar da bulunmaktadır.¹²

Avusturya:

Avusturya’da 1959 tarihli Anayasanın 2. maddesindeki, “*Devlet, eğitim ve ders konularında üzerine aldığı görevi ailenin kendi dinî inançlarını ve dünyaya bakış açılarını dikkate alarak ve haklarına riayet ederek yerine getirmelidir.*” hükmüne göre din eğitimi verilmektedir.

İlk ve orta dereceli okullarda öğrenci, din dersi ya da ahlâk (etik) derslerinden birisini okumak zorundadır. Haftada iki saat olarak uygulanan ve dinî cemaatlerin tayin ettiği görevlilerce verilen din derslerinin ücretlerini devlet öder. Dinî cemaatler din derslerinin haftalık ders sayısını artırabilirler. Ancak bu durumda, devlet ek ders ücreti ödemez.

Okullardaki din dersleri ile ilgili işleri, dinî cemaatler düzenlerler. Anayasaya göre tanınmış dinî cemaatler şunlardır: Katolik, Protestan, Eski Katolik, Ermeni Apostel, Yunan-Ortodoks, Suriye-Ortodoks, Metodistler, Mormonlar, Yeni Apostel Kiliseleri; Müslümanlar; İsrail Din Camiası; Budist Din Camiası.¹³

Belçika:

Belçika’da çoğunluğu oluşturan Katolikler, kiliseleri, sendikaları, sigorta şirketleri, hastaneleri, yazılı ve sözlü basın kuruluşları, eğitim kurumları, sosyal ve yardım kurumları, kültürel ve ticari çalışmalarıyla ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında etkin bir rol oynamaktadır. Özellikle eğitim kurumlarının yarısından fazlasını elinde bulunduran Katolik Kilisesi kendi okullarında daima dinî havayı yaşatmaya çalışmaktadır. Dinî hava sadece Kiliseye bağlı okullarda değil hayatın her alanında etkisini göstermektedir. Bir krallık olan Belçika’da “millî bayram” vb. bazı devlet törenleri Katolik anlayışına uygun olarak kutlanmaktadır.¹⁴

Anayasa, “*Öğretim serbesttir. Her türlü kısıtlayıcı önlem yasaktır. Suçlar ancak kanunlarla cezalandırılır. Devlet tarafından finanse edilen eğitim, kanunla düzenlenir.*“ der. Belçika’da öğretim kurumları açmada hiç bir kısıtlama yoktur. Herkes bu amaçla faaliyet gösterebilir, okullar, kurslar açabilir. Ancak, devletin resmen tanıdığı diploma ve unvanları

¹¹ Noormann, agm., s.17-18; Abalı, agm.

¹² Fazlı Arabacı, “Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)’ da Din Öğretimi”, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi**, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1999, s.78.

¹³ S. Hayri Bolay ve Mümtaz’er Türköne, **Din Eğitimi Raporu**, Ankara 1995, s.62-63.

¹⁴ Belçika’da din ve ahlâk eğitimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bak: Mehmet Zeki Aydın, “Belçika’da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Din ve Ahlâk Öğretimi”, **CÜ İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:3, Sivas, 1999, s.101-147.

vermek ve devlet destekleme yardımlarından yararlanmak isteyen okullar, yapılarını kanunlarda belirtilmiş şartlara uydurmak zorundadır.

Okullar genel olarak resmî ve özel okullar olarak ikiye ayrılır. Resmî okullar, direk Eğitim Bakanlığına, belediyelere ve il idaresine bağlı okullardır. Özel okullar ise, şahıs ve kurumlara aittir. Kurallarına uyan tüm resmi ve özel okullar öğrenci başına belirlenmiş devlet yardımını alır. Yani masrafları devlet tarafından karşılanır. Özel öğretim kurumları, uygulanacak eğitim programlarını, öğretim yöntemlerini, ders kitaplarını, çalıştırdığı personelini belirlemekte tamamen serbesttir. Özel öğretim kurumları teftiş sistemlerini kendileri kurarlar. İlk ve orta dereceli okul öğrencilerinin yarısından fazlası, özel Katolik okullarında öğrenim görmektedir.

Belçika'daki okul sistemi sayesinde herkes istediği inanç ve düşüncedeki bir öğretim kurumunda öğrenim yapma imkanına sahip olmaktadır. Anayasa'nın 17 maddesi şöyle demektedir: “ *Topluluklar (Devlet) velilerin özgür seçimlerini garanti eder. Topluluklar tarafsız (nötr) bir öğretim düzenler. Tarafsızlık, öğrencilerin ve velilerin felsefi, ideolojik ya da dinî anlayışlarına saygılı olmak demektir. Resmî kurumlar tarafından düzenlenen okullar, zorunlu öğretimin sonuna kadar, tanıdığı dinlerden birisine ait din ya da dinî olmayan ahlâk öğretimi arasında seçme imkanını sunmak zorundadır.*”

Resmî okullarda, ilk ve orta öğretim boyunca öğrenci haftada en az 2 saat olmak üzere Din ya da Ahlâk (Moral) derslerinden birisini seçerek okumak zorundadır. Seçmeli din dersleri, Katolik, Protestan, Ortodoks, Yahudi, İslâm dersleridir. Din derslerin programlarını ilgili dinin temsilcileri (Katolik Kilisesi vb.), ahlâk dersinin programını ise Eğitim Bakanlığı yapar. Ahlâk dersinin ana felsefesi, “laiklik, demokrasi, insancılık (hümanizm), çoğulculuk ve varoluşçuluk” üzerine kurulmuştur.

Resmî okullarda yukarıdaki din derslerinden herhangi birisini almak isteyen bir öğrenci bile olsa ders açılmak zorundadır. Ancak Müslüman velilerin duyarsızlığı sonucu birçok Müslüman çocuğu Katolik din dersi ya da ahlâk dersi okumaktadırlar. Katolik okullarında okuyan öğrenciler, bu okulu tercih ederek geldikleri için Katolik din dersini de direk olarak seçmiş olmaktadır.

Anaokulu, ilk ve ortaöğretimde ayrıca “Animasyon” dersleri vardır. Bu dersler, Katolik okullarında “Ruhanî Animasyon” adı ile aynen din dersi gibi ya da din dersini tamamlayıcı şeklinde yapılmaktadır.

Okul öncesi, ilk ve ortaöğretimde özellikle Katolik okullarda öğrenciler ara sıra kiliseye götürülerek, onlara dinî ayinler yaptırılmaktadır. Katolik anaokulu ve ilkokullarında dersler çoğunlukla dua ile başlamaktadır. Yine bu okullarda ve her sınıfta haç vb. dinî resim ve levhalar bulunmaktadır.

1993 yılı istatistiklere göre öğrencilerin Fransız Toplumunda yaklaşık % 73'ü Katolik, % 1'i Protestan, % 0.2'si Yahudi, % 5'i İslâm din derslerini ve % 20'si Ahlâk dersini seçmektedir. Flaman Toplumunda, Katolik din dersini seçenlerin oranı daha fazladır.

Ülkedeki yükseköğretim sistemi de, ilk ve orta dereceli okullara benzer şekilde teşkilatlanmıştır. Yükseköğretim kurumlarının yaklaşık yarısı özel Katolik Kilisesine bağlıdır. Katolik yüksekokul ve üniversitelerinde, seçmeli Katolik din dersleri vardır. Katolik ve Protestan Kiliselerine ait din adamı ve din dersi öğretmeni yetiştiren 2 ve 3 yıllık İlahiyat yüksekokulları ile 4 yıllık İlahiyat fakültelerinde ise mesleki din eğitimi verilmektedir.

Danimarka:

1953 tarihli Danimarka Anayasası 4. maddeye göre, Evangelik Lüteryen dini, resmî din olup, devlet tarafından desteklenmektedir.¹⁵ Millî Kilise olan Halk Kilisesi, Kilise Bakanlığı tarafından yönetilir. Mensuplarının ücretlerinden otomatik olarak kesilen, “Kilise vergisi” Kilisenin masraflarına harcanır. Kilise, doğum, ölüm, evlilik vb. kayıtları tutarak “nüfus müdürlüğü” görevini de yaparlar.¹⁶ Halkın % 86’sı, Halk kilisesine üyedir.¹⁷

Danimarka’da zorunlu eğitim, 9-10 yıldır. Ayrıca ev okulu uygulaması vardır. Buna göre, okula devam değil, dersleri öğrenme ve sınavlara girme zorunludur.¹⁸ Ülkede, din dersi ilköğretim okullarının 1-9. sınıflarında “Hristiyanlık Bilgisi”, 10 sınıfta ve liselerde “Din Bilgisi” adı altında okutulmaktadır.¹⁹ Dersin programı, yerel makamlar tarafından yapılmakta ve Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır.²⁰

Finlandiya:

Finlandiya’da öğrenci din dersi veya ahlâk (etik) derslerinden birini seçmek zorundadır.²¹

Fransa:

Fransa, resmen laik bir ülke olduğunu söyleyen ülkelerdendir ve halkının çoğunluğu Katoliklerden oluşmaktadır. Laiklik ülkede ilk defa eğitimde uygulanmıştır. Bunun sonucu olarak, J. Ferry kanunlarıyla 1881 yılında 6-14 yaş arası ilköğretim zorunlu hâle gelmiş ve ilköğretimde din dersleri okul programlarından çıkarılmış, yerine “Ahlâk ve Yurttaşlık Bilgisi” dersi konulmuştur.²² Ancak ülkede, din eğitim ve öğretimini yasaklayan bir hüküm olmadığı gibi, 1886’da özel okul açma izni de verilmiştir.²³ Kilise okulları devlet yardımı almaktadırlar.

1904’te devlet okullarında orta öğretim programlarından din dersleri kaldırılmıştır. Ancak özel okullarda yapılan din eğitimi devam etmiştir.²⁴ 1997 yılı itibariyle özel Katolik okullarındaki öğrenci sayısı, ilköğretimde Fransa’daki tüm ilköğretim öğrencilerinin % 15’ini ve ortaöğretimde % 19’unu oluşturmaktadır.²⁵ Kiliseler okul dışında her yaşta isteyen vatandaşlara dinî kurslar düzenlemektedir. İlkokul öğrencilerinin yaklaşık % 40-45’i Katolik din eğitimi almaktadır.²⁶

¹⁵ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s. 51.

¹⁶ İsa Kuyucuoğlu, Danimarka’da Dinin sosyal Konumu ve DİB Din Hizmetlerinin Analizi” , **III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereler (20-24 Eylül 2004)**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2005.

¹⁷ Abalı, agm.; Kuyucuoğlu’nun makalesinde bu oran, % 91,5 olarak verilmektedir.

¹⁸ Kuyucuoğlu, agm.

¹⁹ MEB, Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri, s.79-103.

²⁰ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s.51; Abalı, agm.

²¹ Abalı, agm.

²² Jacop Xavier “ L’Enseignement Religieux Dans La France Contemporaine (Günümüz Fransa’sında Din Eğitimi)”, (Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’ de Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, (20-21 Kasım 1997, Sempozyum Bildirileri), Ankara, 1997, s.119, 129.

²³ Xavier, agm., s.120, 130.

²⁴ Xavier, agm., s.118, 129.

²⁵ Ahmet Kavas, “Örgün Din Öğretiminde Fransa Örneği (Katolik Okullar)”, **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu**, s.206.

²⁶ Xavier, agm., s.123, 133.

1996 yılında alınan bir kararla, 6-10. sınıflarda tarih derslerinde dinlerin ayrıntılı olarak tanıtılmasına karar verilmiştir. Ülkede, tarih derslerinde ilgili tarihlerde geçen olaylara paralel o dinle ilgili ayrıntılı bilgi verilmektedir. Örneğin, 7.yüzyıl Arap tarihi okutulurken İslâm kültürü ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.²⁷ Şubat 2005’de alınan bir kararla, dinler hakkında verilen bilgilerin tarih dersiyle sınırlı kalmaması ve daha da fazlaştırılması kararlaştırılmıştır.

Fransa’nın Strasburg civarındaki Alsace ve Mosele bölgeleri, Kiliseyle yapılan konkordato²⁸ nedeniyle farklılık arz etmektedir. Bu bölgede devlet okullarında din dersi olduğu gibi devlet üniversitelerinde ilâhiyat fakülteleri de yer almaktadır. Din dersini almak istemeyen öğrenciler, ahlâk dersine girmek mecburiyetindedir.

Hollanda:

Hollanda halkının çoğu, Katolik ve Protestan olan bir ülkedir. Din devlet ilişkileri açısından Kilise ile devlet ayrılmış olsalar bile devlet, din hizmetlerine yardım etmektedir. Bu çerçevede (dernekler, yardım kuruluşları, dergi, gazete, radyo ve televizyon vb. yayın kuruluşları, okullar vb.) dinî kuruluşlar devlet yardımı aldıkları gibi devlet, kilise yapımlarında % 20 civarında nakdî katkıda bulunmaktadır.²⁹

Ülkede, 5-16 yaşlar arası 11 yıllık zorunlu eğitim vardır. Anayasa’nın 29.maddesi din özgürlüğünü garanti etmektedir. 30. maddeye göre, okul yöneticileri, okul çalışma programında belirlenen ders saatleri içerisinde, öğrencilerin din dersi veya inanç/dünya görüşü eğitimi derslerini alma imkanlarını hazırlamak zorundadırlar. Din dersleri, haftada üç saati geçmemek üzere bir öğretim yılında en fazla 120 saat olabilir. 31. maddede din derslerinin programları ve öğretmenleri (Kilise vb.) ilgili dinin temsilcileri tarafından belirlenir.³⁰

Eğitim özgürlüğü çerçevesinde birçok dinî kurum tarafından özel okul açılmıştır. Bu çerçevede Müslümanların da okulları vardır. Özel okullarda mezhebe dayalı din dersleri zorunlu olup, haftada iki saattir.³¹ Ülkede, bu çerçevede 30 civarında İslâm okulu bulunmaktadır.

İngiltere:

İngiltere’de Anglikan Kilisesi resmî bir özelliğe sahiptir. Birçok devlet töreni dinî törenle yapılmaktadır. Devlet başkanı yani Kral aynı zamanda Anglikan Kilisesinin başkanı olup, başbakanın teklifi ile din görevlilerini atar.³²

Din dersleri devlete ait ilk ve orta dereceli okullarda düzenli dersler arasında yer alır. Okullarda güne toplu dua ile başlamak yasa emridir.³³ Ancak, öğrenci velileri, isterlerse

²⁷ Abalı, agm.

²⁸ Konkordato: Papalıkla başka hükümetler arasında yapılan anlaşma.

²⁹ Arabacı, “Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)’ da Din Öğretimi”, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi**, s.91.

³⁰ İrfan Sevinç, **Hollanda’daki Türk Çocuklarının Eğitim Sorunları**, Ankara 2003, s.21, 78.

³¹ Bolay ve Türköne, **Din Eğitimi Raporu**, s.65.

³² Bernard d’Hellencourt, “Les Vicissitudes d’une Secularisation Chretienne au Royaume Uni (Birleşik Krallıkta Hristiyan Dünyevileşmesinin Değişkenleri)”, Dir:Jean Bauberot , **Religions et Laicite Dans l’Europe des Douze (Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Dinler ve Lâiklik)**, Syros, Paris, 1994, s.125.

³³ John Shepherd, “İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı”, **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu**, s.88.

çocuklarını, hem din dersine hem de toplu duaya katılmaktan alıkoyabilirler. Din dersinin programlarını hazırlama yerel yönetimlerinin sorumluluğundadır.³⁴

İspanya:

İspanya, halkının çoğu, Katolik olan bir ülkedir. İspanya’da 6-16 yaşlar, zorunlu öğretim çağıdır. İlk ve orta dereceli devlet okulları, öğrenciye din dersi vermek zorundadır. Din dersine girmek istemeyen öğrenciler, İspanya’da ahlâk, Katalonya Bölgesinde din kültürü dersini okur. 2000 yılına kadar, okullarda sadece Katolik din dersi varken, bundan sonra İslâm, Protestan ve Yahudilik dersleri de yer almaktadır. Din dersleri, mezhebe dayalı olup, programlarını ilgili Kilise yapmaktadır.

İlkokul öğretmeni yetiştiren üniversite öğrencileri de din dersi ve din öğretimi (pedagoji) dersi okumak zorundadır. Lise din dersi öğretmenleri ise, ilâhiyat fakültelerinde yetiştirilmektedir.

Ülkede, din derslerinin “din kültürü” dersine çevrilerek tüm öğrenciler için zorunlu hâle getirilmesiyle ilgili tartışmalar yapılmaktadır.

İsveç:

İsveç, halkının çoğu, Protestan olan bir ülkedir. Zorunlu eğitim 9 yıldır. 5.sınıftan itibaren eğitim ayrı binalarda sürdürülür. Devlet okullarında haftada iki saat, “Din Bilgisi” dersi zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Mezhepler üstü olan bu derse, imkanlar ölçüsünde her dinle ilgili bilgiler, kendi mensupları (öğretmenleri) tarafından sırayla öğretilir.

İtalya:

İtalya, din devlet ilişkileri açısından Katolikliğin tarihî ve sosyolojik olarak etkin olduğu bir ülkedir. Anayasanın 7. maddesine göre, “Devlet ve Katolik Kilisesi”nin her biri kendi alanında bağımsız ve egemen olduğu için Katolik Kilisesi “millî bir nitelik kazanmıştır.

Ülkede, üniversiteler hariç devlet okulları ve özel okullarda din dersleri haftada 1-2 saat olarak okutulmaktadır. Dersleri kontrol etmek ve öğretmenleri tayin etmek Katolik Kilisesinin elindedir.³⁵ 1984 yılındaki yasal düzenlemeler sonucunda din dersleri isteğe bağlı duruma gelmiştir.³⁶ 1997 yılı itibariyle öğrencilerin yaklaşık % 90’ı din eğitiminden yararlanmaktadır.³⁷

Norveç:

Norveç, halkının çoğu, Protestan olan bir ülkedir. Anayasa’nın 2.ve 3.maddelerine göre, Lüteryen mezhebi, devletin kamu dinidir ve kral bu dine bağlı ve bu dini korumak zorundadır.

Norveç’te, 1997 eğitim reformuyla, zorunlu ilköğretim 6 yaşında başlamakta ve 10 yıl sürmektedir. Ülkede önceleri, mezhebe dayalı Protestan din dersi uygulanırken, 1997’de ilk ve

³⁴ John Rudge, “İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dinî Topluluklar”, **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu**, s.96.

³⁵ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s.65.

³⁶ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s. 57-62.

³⁷ Giuseppe Morante, “İtalya’da Din Eğitimi Uygulamaları”, (Çev: Elif Bacanakgil), **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu**, s.139.

orta dereceli devlet okullarında “Hristiyan Kültürü ve Din ve Ahlâk Eğitimi” dersi tüm öğrencilere zorunlu hâle getirildi.³⁸

Din derslerinin hedefleri özetle, gelenekleri öğrencilere aktarmak; olayların iç yüzünü kavrama fırsatı vermek; insanlar arası iletişimi geliştirmek, Kutsal Kitabı ve Hıristiyanlığı tanıtmak; öğrencilerin Hıristiyanlık ve manevî değerlerle ilgilenmelerini sağlamak şeklinde açıklanmıştır.³⁹

Portekiz:

Portekiz, halkının çoğu, Katolik olan bir ülkedir. Ülkede ilk ve orta dereceli devlet okullarında, din dersleri seçmelidir. Mezhebe dayalı olarak uygulanan dersin adı, “Katolik din ve ahlâk dersi” dir. Dersin programını Katolik Kilisesi hazırlamakta, öğretmenler devlet memuru olarak görev yapmaktadır. Özel okullarda, din dersi zorunludur. Ülkede özel okul oranı, yaklaşık % 10 civarındadır.

Ülkede, özel üniversitelerdeki ilâhiyat fakültelerinde, öğretim süresi 5 yıl olup din adamı ve din dersi öğretmeni yetiştiren bölümler bulunmaktadır. Ayrıca kiliselerde isteyenler için kurslar düzenlenmektedir.

Yunanistan:

Yunanistan Hristiyan Ortodoks mezhebinin resmî din olarak, devlet üzerinde oldukça etkili olduğu bir ülkedir.

Ülkede, Ortodoks mezhebi ağırlıklı din eğitimi anaokullarından başlamaktadır. Okulöncesi eğitimin plânlamasını, Milli Eğitim, Din İşleri, Sağlık ve Sosyal Güvenlik ile Maliye Bakanlıkları ortaklaşa yapmaktadırlar.⁴⁰ Aynı şekilde meslekî teknik eğitiminin plânlaması Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.⁴¹

Din bilgisi dersleri, ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu dersler arasındadır. İlkokul 1-2. sınıflarda haftada 1 saat ve lise sona kadar haftada 2 saat olan din dersleri Ortodoks mezhebi ağırlıklı olup mezhepler üstüdür.⁴² Aynı şekilde Müslüman azınlık okullarında da İslâm din dersleri okutulmaktadır.

Ülkede, ortaokul ve lise seviyesinde, din eğitimi veren okullar bulunmaktadır. Ortaokul seviyesinde sadece erkek öğrencilerin devam ettikleri meslek okullarında rahiplik için gerekli davranış ve alışkanlıklarının kazandırılması için ders dışı etkinlikler düzenlenmektedir. Aynı şekilde, devlete bağlı ve özel dinî liselerde rahip yetiştirilir.⁴³

³⁸ Kari Flornes, “Çoğulcu Toplumların Okullarında Zorunlu Din Öğretimi”, (Çev: Şehbal M. Gökdağ), **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar(28-30 Mart 2001)**, MEB, Ankara 2003, s.143.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için, Flornes, agm, s.143-154 ve Beate Borresen, “Sorgulayıcı Metot: Din Öğretimine Norveç Yaklaşımı”, (Çev: Şehbal M. Gökdağ), **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar(28-30 Mart 2001)**, MEB, Ankara 2003, s.252-255.

⁴⁰ MEB, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**, Ankara, 1996, s.66.

⁴¹ MEB, Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri, s.71.

⁴² Recep Karaca, **Batı Trakya’da Türk ve Yunan Okullarında Din Dersleri Müfredat Programları, Müslüman Türk Okullarında Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, UÜ İlahiyat Fakültesi Basılmamış Lisans Tezi, Bursa, 1999, s.96-115.

⁴³ MEB, Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri, s.70-74.

Türkiye’de Din Öğretimi

Türkiye, yasalarında herhangi bir dini resmen tanımayan ancak halkın dinî ihtiyaçlarını karşılamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı’nı kuran bir ülkedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, yaygın din eğitimi çerçevesinde, camilerde ve Kur’an kurslarında din eğitimi vermektedir. Müftü, vaiz, imam-hatip, müezzin vb. din görevlilerinin maaşları devlet bütçesinden karşılanmakta hatta cami vb. ibadet yerlerinin masraflarına devlet katkıda bulunmaktadır.

Örgün eğitimde ilk ve orta dereceli okullarda, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bu dersler, ilköğretimin 4. sınıflarından itibaren hafta 2 saat zorunlu olarak, ders geçmeye etki etmek üzere normal programlar içinde okutulmaktadır. Din derslerinin programları diğer tüm dersler gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ders kitapları ise ya doğrudan Bakanlık tarafından üretilmekte ya da özel yayınevlerince üretilenler kontrol edilerek onaylanmaktadır.

İmam-Hatip Liseleri, imam-hatip, müezzin kayyım ve Kur’an kursu öğreticiliği gibi din görevlisi ihtiyacını karşılayacak elemanlar yetiştiren ve yükseköğretime hazırlayan meslek liseleridir.

Anayasanın 24. maddesi şöyledir: “*Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.*”

Bu maddeye göre, ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde din eğitimi değil din öğretimi yapılacaktır. Burada öğretimden; bilgilendirme, eğitimden; inanç ve tutum değişmesi anlaşıldığı söylenebilir. Zaten din dersinin adı da bilinçli olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi olarak belirlenmiştir. Yani bu ders İslâm din dersi değildir. O hâlde Türkiye’de ilk ve orta dereceli okullarda verilen din dersleri, mezhebe / dine dayalı bir din dersi değil mezhepler üstü bir dindir. Hatta din görevlisi yetiştiren İmam-Hatip Liselerinde yapılan öğretimde bu çerçevede değerlendirilebilir.

Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programlarına baktığımızda, İslâm dini ağırlıkta olmak üzere tüm dinler ve ahlâkî konuların yer aldığını görüyoruz. Böyle olmasına rağmen söz konusu derslere, Hristiyan ve Musevi öğrenciler isterlerse katılmayabilirler.

Avrupa Ülkeleri İle Türkiye’deki Din Öğretiminin Karşılaştırılması

Türkiye ve Avrupa ülkelerinde din dersi uygulamalarını karşılaştırmak istediğimizde karşımıza, bu ülkelerin genel eğitim sistemleri içinde din dersine verdikleri işlevin belirlenmesi konusu çıkar.

Din eğitimi uygulamaları açısından her ülkenin kendi tarihsel, siyasal ve toplumsal yapısına göre farklılıkları bulunmaktadır. Buna göre, ülkeler kendi yapılarına göre din dersine yer vermişlerdir. Avrupa Birliği yasalarında, din özgürlüğü dışında din eğitimi konusunda herhangi bir bağlayıcı hüküm bulunmamaktadır. Üye ülkeler kendi durumlarına uygun düzenlemeler yapabilmektedir.

Avrupa ülkelerindeki durum ile Türkiye’deki din eğitimi ile ilgili uygulamaları şöyle karşılaştırabiliriz:

1. Tüm ülkelerde özel okul açma imkânı vardır ve bu özel okulların çoğunluğu dinî kuruluşlara yani Kiliselere bağlı okullardır.

Türkiye’de tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır ve tek tip program uygulanmaktadır. Yani tüm okullar aynı yasalara, aynı yönetmeliklere, aynı kurallara uymak ve aynı programları uygulamak zorundadır. Özel okullar resmen hiçbir dinî kuruma, ideolojik

oluşuma bağlı olamaz. Milli Savunma, Sağlık ve İç İşleri Bakanlıklarına bağlı okullar ve azınlık okullarının programları bile MEB tarafından yapılmaktadır.

Osmanlıda üç tür okul vardı. 1. Vakıflar Bakanlığına bağlı medreseler. 2.Eğitim Bakanlığına bağlı Batı tipi okullar. 3. Kendi kurumlarına bağlı yabancı okullar. Tevhidi Tedrisat = Öğretim Birliği yasasıyla tüm okullar Eğitim Bakanlığına bağlandı ve tek tip hâline geldi.

2. Özel okul statüsünde olan Kilise okullarının hemen tamamına yakını devlet yardımı alır.

Türkiye'deki özel okulların finansmanını kişi veya kurumların kendilerinin karşılaması dışında devlet okullarından hiçbir farkları yoktur. Üstelik gelir vergisine tabidirler.

3. Kilise okullarında din dersinin zorunlu olmasının yanında tüm öğretim, dinî bir atmosfer içinde yapılır.

Örneğin, Avrupa'da okulun içinde kilise olması ve derse dua ile başlamak normaldir. Çünkü öğrenci bu okula kendi isteğiyle gelmekte ve okulun şartlarını kabul etmektedir. İstemeyen tarafsız öğretim vermek zorunda olan devlet okullarına gidebilir. Başörtüsü konusunda da bu anlayış nedeniyle Avrupalılar olayı anlayamamaktadırlar. Onlara göre, öğrenci istediği okula gitme imkanına sahiptir ve gittiği okulun kurallarına uymayı kabul ederek gelmektedir. Türkiye'de böyle alternatif okul yoktur. Tüm okullarda aynı kurallar, aynı program uygulanmaktadır.

Batıda özel okulların teftişi de kendi teftiş kurumları tarafından yapılır. Devlet sadece yardım ve özel okulun verdiği diplomayı kabul edip etmeme konusunda gözlem yapabilir. Bu da daha çok mezun öğrencilere bakılarak yapılmaktadır.

4. Mezhebe dayalı din öğretimi uygulayan ülkelerde din derslerinin adı ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Katolik din dersi, Protestan din dersi gibi. Türkiye'de böyle bir ders yoktur.

5. Mezhebe dayalı din derslerinin programlarını belirlemede ve öğretmen atamalarında mutlaka ilgili dinin temsilcisi kurumdan onay alınır. Türkiye'de böyle bir ders yoktur.

6. Mezhepler üstü din derslerinin programlarını devlet kendisi yapar. Türkiye'de tüm öğretim programlarını MEB yapmaktadır.

7. Din derslerini okutan öğretmenlerin maaşlarını devlet öder.

Türkiye'de din dersi öğretmenleri ve din görevlileri doğrudan devlet memurudurlar ve maaşlarını devlet öder. Batıda devlet okullarındaki devlet öderken, özel okullar öğretmen maaşlarını kendileri öder. Ancak özel okullar öğrenci başına yardım alırlar ve öğretmen maaşlarına kendi bütçelerinden verirler.

8. Mezhepler üstü yaklaşımla din dersi verilen ülkelerde, din dersleri ülkenin ya da bölgenin özelliğine göre, çoğunluğun mensup olduğu din ya da mezhep ağırlıklı olarak okutulur. Türkiye'de de böyledir.

9. Tüm ülkelerde, devlet okullarında verilen din eğitiminin dışında, yaygın eğitim çerçevesinde her seviyede dinî kurs, seminer vb. düzenleyerek veya okul açarak din eğitimi yapmak serbesttir. Bunların bir kısmına devlet yardımı da yapılır.

Türkiye'de böyle kurs vb. yaygın eğitim faaliyetlerini Diyanet İşleri Başkanlığı yapar. Özel dersane ve okullara bu izin şu ana kadar verilmemiştir.

10. Kilise vb. dinî kurumlar, her türlü sosyal ve kültürel faaliyet düzenleyebilirler.

Demokratik toplumlarda, “din eğitimi hakkı” tartışılmaz. Sorun, bu eğitimi kimin vereceğinde düğümlenmektedir. Din eğitiminin devlet okullarında yer alması tartışmaları iki yönden ele alınabilir. Din eğitimi, devlet tarafından vatandaşlara tanınan “dinî özgürlükler” içinde mi yoksa vatandaşın “dinî haklar”ı içinde mi yer alacaktır? Avrupa ülkeleriyle Türkiye’deki din eğitimi konusundaki temel ayrılık, bu noktadadır. Genel olarak Avrupa’da din eğitimi alanı, “dinî özgürlükler” içinde algılanmaktadır. Bunun sonucu olarak, devlet, vatandaşın dinine karışmayı özgürlüğüne müdahale olarak algıladığı için, din eğitimi özel kesime yani ilgili dinin temsilcisi cemaatlere ve kurumlara bırakmakta ancak masraflarını karşılamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, din eğitimi, vatandaşlar açısından bir “hak” ve devlet açısından bir “görev” olarak düzenlemek istemektedir. Anayasal tercih, din eğitiminin bir “özgürlük” konusu değil, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir “sosyal hak” olarak düzenlenmesi yönündedir. 1982 Anayasası ve “Tevhid-i Tedrisat” yasası uyarınca, eğitimi bu arada din eğitimi de devlet tekeline almaktadır. Din eğitimi, bir “hak” olarak düzenleyen, tercihini bu yönde yapan bir düzende, devlet, halkın din eğitimi talebini ihtiyacını karşılaması gerekir.⁴⁴ İşte bu anlayışın sonucu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı vardır ve devlet okullarında din öğretimi yapılmaktadır.

Anayasasının 24. maddesinde de belirtildiği gibi her türlü din eğitim ve öğretimi, devletin denetim ve gözetimi altındadır. Bunun sonucu olarak da devlet, vatandaşların her türlü dinî ihtiyacını da kendi karşılamak durumundadır.

Türkiye’deki din eğitimi ile uygulamaların, sınırlı da olsa din eğitiminin devlet tarafından yapılması ve devlet içinde bir din kurumunun yer alması kendi tarihsel tecrübesine uygundur ancak Avrupa ülkelerindeki uygulamalara benzememektedir.

Türkiye, din görevlilerini memur statüsünde çalıştırması, doğrudan maaş vermesi ve cami vb. dinî kurumlara direk yardım yapması bakımından da Avrupa ülkelerine benzemektedir. Avrupa ülkelerinde devlet din görevlilerinin maaşlarını ilgili kuruma vermekte, dinin temsilcisi kurum (Kilise) parayı harcamaktadır. Ancak Türkiye, devlet teşkilatı içinde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın olması bakımından Danimarka ve Yunanistan’a benzemektedir. Danimarka’da Kilise Bakanlığı, Yunanistan’da Din İşleri Bakanlığı bulunmaktadır.

Türkiye’deki din kültürü ve ahlâk bilgisi dersi, Danimarka, İsveç, Norveç ve Yunanistan’daki zorunlu din dersine benzemektedir. Bu ülkelerdeki ilk ve orta dereceli okullarda din dersi zorunlu dersler arasındadır. Bu dersten muaf olmak için farklı din mensubu olmak gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Avrupa ülkelerinde din eğitimi alanı “dinî özgürlükler” içinde algılanmaktadır. Bunun sonucu olarak, devlet vatandaşın dinine karışmayı özgürlüğüne müdahale olarak algıladığı için, din eğitimi özel kesime yani ilgili dinin temsilcisi cemaatlere ve kurumlara bırakmaktadır.

Din öğretiminde mezhebe/dine dayalı ve mezhepler üstü olmak üzere iki yaklaşım vardır.

1.Mezhebe dayalı din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz ve Fransa’nın Alsace ve Moselle bölgeleri.

2.Mezhepler üstü din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Danimarka, İngiltere, İsveç, Norveç Yunanistan.

⁴⁴ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s.5.

Mezhebe dayalı din öğretimi uygulayan ülkelerde din derslerinin adı (Katolik din dersi, Protestan din dersi gibi) ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Mezhebe dayalı din derslerinin programlarını belirlemede ve öğretmen atamalarında mutlaka ilgili dinin temsilcisi kurumdan onay alınır. Mezhepler üstü din derslerinin programlarını devlet kendisi yapar.

Türkiye'deki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin içeriği, diğer dinlerle birlikte, İslâm dini ağırlıklı şekilde oluşturulmuştur. Bunun yanında, derslerde ahlâkî bilgilerde ağırlıklı olarak yer almaktadır. İşte bu açıdan baktığımız zaman, Türkiye'deki uygulamaların, Türk tecrübesini yansıttığını ve diğer ülkelerden farklılık arz ettiğini görürüz.

Her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve sosyal yapısı gereği din dersinin farklı uygulamaları olabilir. Nitekim Avrupa ülkeleri içerisinde farklı uygulamalar olduğunu görüyoruz. Örneğin, bir Belçika'daki yapıyla Fransa'daki yapı birbirine hiç benzememektedir. Avrupa Birliği yasalarında ve belgelerinde de "her ülke din eğitimini kendi yapısına göre belirler" ilkesi geçerlidir.

Türkiye din eğitimi konusunda, kendi tarihsel, toplumsal ve siyasal yapısı içinde bir model geliştirmiştir. Bu modelde bazı uygulamalarda değişiklikler olsa bile ana hatları ile aynı anlayış devam etmektedir.

Türkiye, din eğitimini, vatandaşlar açısından bir "hak" ve devlet açısından bir "görev" olarak görmektedir. Anayasal tercih, din eğitiminin bir "özgürlükler" konusu değil, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir "sosyal hak" olarak düzenlenmesi yönündedir. Anayasa uyarınca devlet, eğitimi bu arada din eğitimini de tekeline almaktadır. Din eğitimini, bir "hak" ve "görev" olarak düzenleyen, tercihini bu yönde yapan bir düzende, devlet, halkın din eğitimi taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. İşte bu anlayışın sonucu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı vardır ve devlet okullarında din öğretimi yapılmaktadır.

Devletiyle bütünleşmiş bir halk, Türkiye'nin 21. yüzyılın güçlü bir ülkesi olmasının garantisi olacaktır. Devlet halk bütünleşmesini sağlayacak alanlardan birisi de devletin, vatandaşların din eğitimi ihtiyaçlarını ve taleplerini sağlıklı bir şekilde karşılamasıdır. Bu çerçevede, meslekî din öğretimi veren İmam-Hatip Liseleri ile ilk ve orta dereceli okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri halkın talep ve ihtiyaçlarına göre ele alınmalıdır. Buna göre, mevcut zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri devam etmeli; velilerin çocuklarına İslâm esaslarının ve Kur'an'ın öğretilmesi yönündeki ihtiyaçları bilimsel yöntemlerle belirlenmeli ve karşılanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara 1988.
- Arabacı, Fazlı, “Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)’ da Din Öğretimi”, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi**, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1999.
- Aydın, Mehmet Zeki, “Belçika’da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Din ve Ahlâk Öğretimi”, **CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:3, Sivas, 1999, s.101-147.
- Aydın, Mehmet Zeki ve Esen, Adem, “Türkiye’de Deprem Zararlarının Çok Olması İle Kader İnancını Arasındaki İlişki”, **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt:33, Sayı:3, Ankara, 1997,
- Aydın, Mehmet Zeki, “Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı”, **MEB Din Öğretimi Dergisi**, Sayı:37, Ankara,1992.
- Aydın, Mehmet Zeki, "İmam Hatip Liselerinin Dünü Bugünü", **Hakses**, sayı:354, Ankara 1994.
- Aydın, Mehmet Zeki, "Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Eğitimi ve Türkiye ile Karşılaştırılması", **Diyanet Avrupa**, sayı:29, Ankara, 2001.
- Aydın, Mehmet Zeki, “İslâm Din Dersi Programlarının Hazırlanması”, **Türkiye ve Almanya’da İslâm Din Dersi Tartışmaları**, Konrad Adenauer Vakfı ve CÜ İlahiyat Fakültesi, Ankara 2000.
- Aydın, Mehmet Zeki, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Eğitimi Uygulamaları ve Türkiye İle Karşılaştırılması”, 26-27 Mayıs 2001 tarihlerinde Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen “**Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Din Eğitimi Ulusal Sempozyumu**”, Değişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Aydın, Mehmet Zeki, “Belçika’da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Din ve Ahlâk Öğretimi”, **CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:3, Sivas, 1999.
- Ayhan, Halis, **Türkiye’de Din Eğitimi**, İstanbul 2002.
- Bilgin, Beyza, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara 1990.
- Bilgin, Beyza, **Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara 1980.
- Binzet, Turgut, **Din Eğitiminde Gerçekleştirilen Gelişmeler (1969-1979)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1981.
- Borresen, Beate, “Sorgulayıcı Metot: Din Öğretimine Norveç Yaklaşımı”, (Çev: Şehbal M. Gökdal), **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar(28-30 Mart 2001)**, MEB, Ankara 2003, ss.252-255.
- Demir, İbrahim, **1968-1976 Yılları Arasında Türkiye’de Din Eğitimi Tartışması**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1978.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, Ankara 1988.
- Flornes, Kari, “Çoğulcu Toplumların Okullarında Zorunlu Din Öğretimi”, (Çev: Şehbal M. Gökdal), **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar(28-30 Mart 2001)**, MEB, Ankara 2003, ss.143-154.
- Hellencourt, Bernard d’, “Les Vicissitudes d’une Secularisation Chretienne au Royaume Uni (Birleşik Krallıkta Hristiyan Dünyevileşmesinin Değişkenleri)”, Dir: Jean Bauberot , **Religions et Laicite Dans l’Europe des Douze** (Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Dinler ve Lâiklik), Syros, Paris.

- Karaca, Recep, **Batı Trakya'da Türk ve Yunan Okullarında Din Dersleri Müfredat Programları, Müslüman Türk Okullarında Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, UÜ İlahiyat Fakültesi Basılmamış Lisans Tezi, Bursa, 1999.
- Kavas, Ahmet, “Örgün Din öğretiminde Fransa Örneği (Katolik Okullar)”, **Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’ de) Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, (20-21 Kasım 1997, Sempozyum Bildirileri)**, Ankara, 1997.
- Koçer, H. Ali, **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi**, Ankara 1967.
- MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**, Ankara, 1996.
- MEB, **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar(28-30 Mart 2001)**, Ankara 2003.
- Morante, Giuseppe, “İtalya’da Din Eğitimi Uygulamaları”, (Çev: Elif Bacanakgil), **Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’ de) Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, (20-21 Kasım 1997, Sempozyum Bildirileri)**, Ankara, 1997.
- Noormann, Harry, “Almanya’da Hıristiyan Din Dersinin Hukuksal Çerçeve Koşulları ve **Türkiye ve Almanya’da İslâm Din Dersi Tartışmaları**, CÜ İlahiyat Fakültesi ve Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2000.
- Okutan, Ömer, **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi, Öğretmeni Yetiştirme Sorunu**, Y. Lisans Tezi, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1980.
- Parmaksızoğlu, İsmet, **Türkiye’de Din Eğitimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara 1966.
- Rudge, John, “İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dinî Topluluklar”, **Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’ de) Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, (20-21 Kasım 1997, Sempozyum Bildirileri)**, Ankara, 1997.
- Shepherd, John, “İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı”, **Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’ de) Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, (20-21 Kasım 1997, Sempozyum Bildirileri)**, Ankara, 1997.
- Sraga, Gudrun, “Almanya’da İslâm Din Dersleri Konusundaki Tartışmalar”, **Türkiye ve Almanya’da İslâm Din Dersi Tartışmaları**, CÜ İlahiyat Fakültesi ve Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2000.
- Tavukcuoğlu, Mustafa, “Avusturya İslâm Diyanet Teşkilatı Din Dersi Öğretmenleri ve Din Görevlileri”, **Diyanet İlmî Dergi**, c.30, s.1, Ankara, 1994.
- Tekin, Nurşen, **Ortaokullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programlarının Değerlendirilmesi**, Y. Lisans Tezi, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1986.
- Treanor, Noel, “Kiliseler İle AB Arası İlişkiler”, **Uluslar Arası Avrupa Birliği Şurası Tebliğ ve Müzakereler (3-7 Mayıs 2000)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- Türköne, Mümtaz’er ve Bolay, Hayri, **Din Eğitimi Raporu**, Ankara, 1995.
- Variş, Fatma, **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara 1988.
- Xavier, Jacop, “ L’Enseignement Religieux Dans La France Contemporaine (Günümüz Fransa’sında Din Eğitimi)”, **Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika**

Birleşik Devletleri ve Türkiye' de) Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, (20-21 Kasım 1997, Sempozyum Bildirileri), Ankara, 1997.

Prof.Dr. MEHMET ZEKİ AYDIN
CÜ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
Din Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesi
58140 SİVAS

TEL: 0542.5451215

0505.5194393

0346.2191010 / 1744 fakülte

Faks: 0346.2191218

E-posta: maydin@cumhuriyet.edu.tr

maydin@voila.fr

<http://cumhuriyet.edu.tr~maydin>

<http://www.mza.50megs.com>

<http://www.mza.dostweb.com>